

LINGVISTICA ROMANICĂ

L.R., v. 1856, nr. 5

DIN ISTORIA LINGVISTICII ROMANICE INCEPUTURILE EI IN LEGĂTURĂ CU LIMBA ROMINĂ

DE

WERNER BAHNER (Leipzig)

Istoria filologiei române ne arată că cercetarea limbilor și literaturilor române s-a început abia în secolul trecut. Către sfîrșitul secolului al XIX-lea Gustav Gröber a recunoscut tradiția indelungată a romanisticei iar istoria filologiei române scrisă de el, operă care inaugurează seria de volume a imponantului compendiu «Grundriss der romanischen Philologie», face dovada acestei tradiții. Pe bună dreptate afirma acel bătrân maestru al disciplinei noastre: „Cu toate că nu se vorbește decât de puține decenii despre națiunea de filologie română și cu toate că ideea unei științe a limbilor și vorbirii române, dezvoltată storic, se leagă de această națiune abia din ultima treime a secolului trecut, ea nu este totuși o descoperire a generației contemporane”¹.

Această constatare n-a fost luată totdeauna în considerație în primele decenii de după apariția Grundriss-ului (în 1888). Faptul acesta a dus la interpretări greșite care au întunecat formarea unei conștiințe a istoriei propriei discipline. Corelația interioară a lumii lingvistice române nu este o descoperire a romantismului german. În privința aceasta se punea în primul rînd problema de a statori ni cunoștințe vechi pe alte temelii, cu ajutorul metodei științifice exacte a filologiei comparate, și se mai puneau bazele unor cercetări individuale de mare amploare. Unul din cele mai rodnice rezultate ale acestor străduințe a fost «Gramatica limbilor române» (1836—43) a lui Friedrich Diez, care a devenit punctul

¹ „Grundriss der romanischen Philologie” hsg. von Gustav Gröber, vol. I, p. 1 („Geschichte der romanischen Philologie” von Gustav Gröber) Strassburg 1904².

de plecare al filologiei române de mai tîrziu. Cercetările întreprinse de el i-au asigurat locul de întemeitor al filologiei române și nu fără dreptate l-a numit marele savant francez Gaston Paris (1861) „Le createur et le maître de la philologie romane”¹. Chiar dacă trebuie să facem constatarea, că abia începînd cu Friedrich Diez se poate vorbi despre o metodă de cercetare științifică exactă în domeniul filologiei române, totuși șîrul cercetătorilor acesteia merge îndărât pînă în secolul al XIII-lea și ea prezintă felurite aspecte de-a lungul veacurilor. Gustav Gröber, în studiul său despre istoria filologiei române, susține punctul de vedere că începuturile ei se găsesc acolo unde înțîlnim pentru prima dată o cercetare teoretică a unei limbi sau literaturi române. Dar întrucît Gustav Gröber concepe noțiunea de filologie ca înglobind știința limbii, știința literaturii și filologia în sensul restrîns al cuvîntului, preludiul istoriei științei limbilor române nu poate fi situat în secolul al XIII-lea. Cercetarea teoretică a Minnesangului a început în special după epoca de înflorire a artei trubadurilor provenzali, concomitent cu comentariile în proză, cu biografiile trubadurilor și cu gramaticile catalanului Ramon Vidal (Razos de trobar) și a lui Ue Faidit (Donat provenzal); aceste cercetări teoretice aveau în primul rînd scopul de a păstra posteritatea „Parladura drecha”. Cu aceasta se încerca a opune rezistență influenței crescîndine a dialectelor vii asupra limbii curențe folosite de poezia provenzală, care trece, din ce în ce mai mult, pe primul plan, o dată cu decadenta poeziei provenzale care a urmat războaielor albigenilor. Aceste străduințe nu pot fi considerate încă drept începuturi ale istoriei filologiei române, întrucît le lipsește orice element deliberat referitor la originea propriului idiom al cercetătorului. Abia Dante Alighieri se ocupă în tratatul «De vulgari eloquentia» de originea limbii sale materne și de raporturile ei cu celelalte limbi române.

Chiar înainte de Dante se făcuse de bună seamă resimțită asemănarea, mai ales în domeniul lexicului, dintre limba latină și oricare altă limbă romanică, ca de pildă limba italiană. Următorul exemplu² poate ilustra această afirmație. Gunzo de Novarra a venit în anul 965 în Germania, însoțindu-l pe Otto I, și a fost luat în ris de călugării de la S.. Gallen fiindcă a folosit în vorbire un „casus” greșit. Gunzo de Novarra n-a vrut să lase să dăinuiască această pată și de aceea se justifică într-o serisoare, în care spune că a fost pe nedrept acuzat de necunoașterea gramaticii, cu toate că — spune el mai departe — săt uneori stînjenește de folosirea limbii noastre materne, care este foarte apropiată de limba latină. Acest pasaj arată că aspectul asemănării dintre limba italiană și cea latină era

¹ Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie (Halle), 9, 1, 4.

² Vezi Ernst Robert Curtius „Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter”, Bern, 1948, p. 41.

mult prea evident. Dar considerațiile teoretice propriu-zise asupra acestei probleme nu încep decit o dată cu «*De vulgari eloquentia*» a lui Dante¹.

Chiar dacă concepția lui Dante despre limbă este puternic dominată de tradiția biblico-patristică, totuși este foarte important faptul că el atrage atenția asupra corelației interioare care există între limbile franceză, provensală și italiană. El își alege exemplele din lexic, în care găsește o mulțime de termeni comuni celor trei limbi române. Cu toate că el stabilește originea acestor trei limbi într-o limbă de bază comună, totuși nu pune încă problema unei legături între limba latină și cele trei limbi române. Latina, pe care el o numește „gramatica”, este pentru el o limbă cu reguli definitiv stabilite prin uzul general, o creație a savanților, a celor aşa numiți „inventores grammaticae facultatis”. Dante este de părere că, după aşa numita incurcare a limbilor la turnul lui Babel, oamenii aceia ar fi adus cu ei în Europa o limbă divizată în trei idiomuri. El scrie: „Si dintre cei care au adus această limbă o parte și-au ales, prin tragere la sorți, regiunea de sud a Europei, altă parte regiunea de nord; iar cei din a treia grupă, pe care astăzi îi numim greci, au ocupat în parte Europa și în parte Asia. Mai tîrziu s-au născut din această una și aceeași limbă... diferite limbi populare”². Printre locuitorii regiunii de nord a Europei, Dante enumera pe slavi, unguri, teutoni, saxoni, angli, iar pentru regiunea sudică el numește popoarele spaniolilor (prin care îi înțelege pe catalani), francezilor și italienilor.

Problema originii diferitelor limbi a preocupat pe savanți și după Dante, în secolele al XV-lea și al XVI-lea. Ba chiar studiile asupra înrudirii dintre limbile române și asupra raportului lor cu latina au găsit un moment deosebit de fertil în filologia Renașterii italiene. În primul rînd era vorba, de bună seamă, de propria lor limbă italiană; totuși au fost atinse și probleme care priveau întregul complex al familiei române. De o importanță capitală pentru secolele următoare, a fost, în această privință, controversa dintre Leonardo Bruni și Flavio Biondo (în 1435) cu atât mai mult cu cît ei au atacat problema raportului dintre limbile române populare (în special italiana) și limba latină³. Leonardo Bruni a încercat să arate că deosebirea dintre limba italiană, „il volgare”, și limba latină ar data încă din vremea vechilor români. El credea că se deosebesc aici numai două trepte diferențe din punct de vedere social. Oamenii de cultură ar fi folosit forma clasică a limbii latine, în timp ce poporul vorbea „il volgare”. În felul acesta limba italiană ar fi existat mai de

¹ Ed. A. Marigo în „Opere di Dante”, vol. VI, Firenze, 1948².

² I, 8 „et afferentium hoc alii meridionalem, alii septentrionalem regionem in Europa sibi sortiti sunt: et tertii, quos nunc Grecos vocamus, partem Europe, partem Asie occuparunt. Ab uno postea... diversa vulgaria traxerunt originem”.

³ Vezi Harri Meier: „Die Entstehung der romanischen Sprachen und Nationen”, Frankfurt a/M 1941, p. 9 și urm.

mult încă în forma de veche limbă romană populară. Împotriva acestei idei absurde s-a ridicat Flavio Biondo care a declarat că deosebirea dintre limba latină și cea italiană nu este decât un rezultat al unor mari transformări istorice. Limba latină din Italia a fost coruptă în urma invaziei goților și a vandalilor în aşa măsură, încât din ea ar fi luat naștere limba italiană „o limbă latină coruptă”.

Această din urmă teză s-a bucurat de mare apreciere în veacurile următoare în Italia, în Spania, în Portugalia și în Franța. Principiul acesta lămuritor al felului în care au luat naștere limbile românești a dominat, în linii mari, gîndirea umanismului vulgar din acele țări, în tot timpul secolelor XVI și XVII. O dată cu apariția statelor naționale, în secolul al XVI-lea, problema limbilor românești a căpătat o nouă însemnatate și a devenit o problemă națională. În legătură cu ea a fost pusă totodată și problema originii propriei lor limbi populare pe care filologii și istoriografi o concepeau ca un fapt național de la sine înțeles. În același timp voiau să contribuie ca idiomul lor propriu să-și dovedească o obîrșie înaltă în cadrul concurenței internaționale dintre limbi cu privire la misiunea lor ulterioară. Aceste două momente determină în bună măsură tendințele propriei lor limbi populare. Acum apar teorii mai mult sau mai puțin fantastice, alături de unele încercări serioase, care se concentreză asupra situației specifice și istoriei diferitelor țări.

În Italia secolului al XVI-lea domina teoria corupției, adică se susținea concepția dezvoltată de Flavio Biondo în secolul anterior, după care latină ar fi fost coruptă de asemenea manieră, în urma năvălirii neamurilor germanice în Italia, încât din ea s-ar fi născut limba populară italiană care ar fi ajuns în decursul veacurilor la aceeași forță de expresie ca și limba latină, datorită strădaniilor și griji umaniștilor și poetilor.

O excepție în această privință o constituie teoria lui Pier Francesco Giambullari (1495 - 1555) care, în opera sa «Origine della lingua fiorentina» (apărută în 1549), deriva limba italiană, adică toscana, din etruscă. Limba etruscă se trăgea însă, după părerea lui, din limba arameică¹. Această teorie îndrăzneață nu a găsit aderenți în Italia, ei a fost primită cu ironie și bătaie de joc. Umaniștii și filologii italieni erau mult prea strîns legați de tradiția latină. Reactualizarea moștenirii romane a devenit un act pur și simplu patriotic. Alta era situația în Spania și în Franța, întrucât acolo substratul preroman s-a bucurat de o suportă totală considerată, cu atât mai mult, cu cât astăzi este fapt stabilit că limba bască se trage dintr-o limbă preromană din peninsula iberică. În Spania s-au născut, în „siglo de oró”, patru teorii deosebite cu privire la geneza acelei

¹ Vezi Gustav Gröber, op. cit., p. 14.

«lengua castellana»! Cea mai răspândită era teoria corupției, prezentată încă de Antonio de Nebrija în gramatica limbii castiliane, apărută în 1492. Așadar era valabilă aceeași aserțiune: pătrunderea neamurilor germanice în peninsula iberică a pricinuit nașterea unei limbi latine corupte, care a constituit baza limbii spaniole. Mai cuprinzătoare a devenit teoria lui Bernardo Aldrede privitoare la limbile române, cu excepția limbii române — teorie prezentată în lucrarea sa «Del origen y principio de la lengua castellana o romance que hoy se usa en España» (Roma, 1606). Această concepție a fost opusă celorlalte teorii ale celor mai de seamă umaniști spanioli, după care limba castiliană ar fi fost una din cele 72 de limbi primitive, născute după încrecerea limbilor la turnul Babilonului și care nu fusese decât îmbogățită în domeniul lexicului prin influența limbii latine. Mai departe spuneau că poporul n-ar fi renunțat niciodată la limba străveche castiliană, nici măcar în timpul stăpîririi romanilor în Spania, astfel încit limba latină n-ar fi jucat decât rolul unei limbi administrative.

Această teorie fantastică a fost dezvoltată mai pe larg, pentru prima oară, de către savantul Gregorio Lépez Madera în opera sa «Discursos de la certidumbre de las reliquias descubiertas en Granada desde el año de 1588 hasta el de 1598», care a apărut la Granada în 1601. În această teorie predomină în mod absolut străduința de a atribui limbii materne a autorului o vîrstă impresionantă, pentru a-i asigura astfel o poziție preferențială în cadrul concurenței internaționale dintre limbi.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea a fost susținută pînă și ideea că limba spaniolă s-ar trage din cea greacă. Juan de Valdés a formulat acest punct de vedere în al său «Diálogo de la lengua» (1535). El a găsit în parte ecou la contemporanii săi umaniști, care considerau dovadirea filiației limbii spaniole din vechea greacă, fără îndoială, ca o distincție deosebită, căci tocmai în vremea aceea începea în Spania studierea intensă a limbii vechilor elini. Dar, întrucît moștenirea latină era prea evidentă, s-a dat explicația că limba preromană a Hispaniei se sprijinea în bună măsură pe limba greacă, care mai tîrziu s-ar fi amestecat în mare măsură cu limba latină, astfel încit astăzi fondul latin al limbii spaniole este considerabil.

În fine, tot în „siglo de oro” a mai fost susținută și o a patra teorie, care a găsit mulți adepti și în vremurile următoare. Este vorba de aşa numita teorie bască. Susținătorii acestei teze se raliau, în privința originii limbii castiliane, la teoria corupției, dar insistau asupra faptului că limba bască ar fi fost prima limbă preromană din Hispania cu o răspîndire generală. Această idee a fost dezvoltată în secolul al XVI-lea sub influența concepției lingvistice bibliopatristice, în sensul că limba bască ar fi fost una din cele 72 de limbi primare, născute după aşa-zisul amestec al limbilor de la turnul Babilonului.

Și în Franța au fost susținute diverse teorii cu privire la originea limbilor. Pe cînd Budé și Périer susțineau punctul de vedere că limba lor maternă s-ar trage din cea greacă, cei mai mulți filologi francezi din secolul al XVI-lea declarau că nu se poate nega originea latină a limbii franceze. Și aici domina, fără îndoială, ideea amestecului de limbi prin corupție. Chiar dacă limba franceză, ca „Langue composée”, este alcătuită în esență din elemente latine— spune Pasquier¹, — totuși ea prezintă alături de acestea și elemente componente galice, grecești, francone și italiene, născute din felurile legături istorice. Este evident faptul că savanții se interesau foarte mult de elementele galice preromane ale limbii franceze, chiar dacă nu făceau lucrul acesta în parte decit ca diletanți. Așa după cum pentru cei mai mulți dintre istoriografi Spaniei istoria patriei lor începea o dată cu apariția populației preromane în Iberia, tot astfel pentru istoriciei franceze ea începea cu populația galică. Faptul acesta este semnificativ față de situația din Italia, unde, cu excepția încercării lui Giambullari, istoria italiană începea abia cu romanii. Situația preromană nu se bucura aşadar de o atenție deosebită. Umaniștii italieni urmăreau ca scop „restitutio linguae latinae” și respingeau orice încercare din partea francezilor, spaniolilor sau chiar a germanilor să formuleze oarecare pretenții în această privință. Petrarca respinsese mai de mult, în «Libellus sine nomine» și în «Apologia contra cuiusdam galli anonymi calumnias», pretenția acelor „barbaries gallica” asupra moștenirii romane². Caracteristice pentru atitudinea acelor umaniști italieni și totodată programatice sunt, în această privință, următoarele cuvinte ale lui Valla, luate din prefata la opera sa fundamentală «De linguae latinae eleganta libri sex». „Noi am pierdut Roma, imperiul și dominația, chiar dacă nu s-a întimplat din vina noastră, ci din aceea a vremurilor; totuși noi stăpînim încă o parte importantă a globului în baza acestei dominații strălucite. Ale noastre sunt Italia, Galia, Spania, Germania, Panonia, Dalmatia, Iliria și multe alte neamuri. Căci oriunde domnește limbă romană, acolo se află stăpînirea română”³. Harri Meier⁴ accentuează pe bună dreptate că, în această imagine umanistică a istoriei, forța timpului și puterea de separație a deosebirilor sociale trec pe planul al doilea și dominante sunt doar imaginile unei Rome imperiale ideale și a unei limbi latine ideale;

¹ Vezi Franz Strauss, „Vulgärlatein und Vulgärsprache im Zusammenhang der Sprachenfrage im 16. Jh. (Frankreich und Italien)”, Marburg, 1938, p. 70 și urm.

² Vezi August Buck, „Grundzüge der italienischen Geistesgeschichte” Urach, 1947, p. 45.

³ L. Valla „De linguae latinae eleganta libri sex”, Lugduni. 1536, Praefatio, p. 7. „Amisimus Romanum, amisimus regnum, amisimus dominatum, tametsi non nostra sed temporum culpa; verumtamen per hunc splendidiorem dominatum in magna adhuc orbis parte regnamus. Nostra est Italia, nostra Gallia, nostra Hispanio, Germania, Pannonia, Dalmatia, Illyricum, multaque aliae nationes. Ibi nanque Romanum imperium est, ubicunque Romana lingua dominatur.”

⁴ Vezi Harri Meier, op. cit., p. 11.

amândouă au fost create de acea „virtus romana” și dăinuiesc pînă în cea de pe urmă picătură de singe roman, așteptînd înnoirea.

Această scurtă prezentare a celor mai de seamă teorii din secolul al XV-lea și al XVI-lea cu privire la originea limbii populare proprii din Italia, Franța și Spania ne arată că o dată cu problema limbilor naționale ies la iveală și perspective în domeniul istoriei limbii. Alături de concepția general răspîndită că limbile se modifică treptat, cu vremea, cîștiigă teren mai cu seamă ideea că totuși au intervenit și modificări bruse de mare ampolare, rezultate din ciocnirea cu alte popoare. Aceste modificări au putut fi atât de adinci, încît coruperea limbii care a avut loc se putea asemăna cu o catastrofă și a putut da naștere unei limbi noi; în afară de aceasta merită să fie relevat și faptul că chiar în acea epocă eroică a filologiei se folosea metoda comparativă. Mulți umaniști pornesc în prezentarea raporturilor dintre limba latină și limba lor maternă nu numai de la idiomul lor, ci încearcă să întărească coerența grupei românice prin raportări la diferențele limbii surori. Cu această ocazie ei se referă mai ales la limba franceză, italiană, spaniolă și în parte și la cea portugheză. În legătură cu aceasta, se pune îndată și problema în ce măsură cunoșteau țările vest-românice limba română și dacă aceasta era privită ca o limbă romanică. Cu toate că, cu excepția Italiei, nu se găsesc în celelalte țări decât dovezi izolate în această privință, este totuși important și nu lipsit de atracție faptul că limbă română a fost caracterizată întotdeauna, în țările amintite, ca o limbă romanică. E de la sine înțeles că în secolul al XV-lea și al XVI-lea Italia se interesa cel mai mult de ținuturile românești. Două motive contribuau la aceasta: încă de la începutul secolului al XIII-lea, Papa căuta să-și întindă influența în spațiul balcanic pentru a îngrădi sfera de influență religioasă a Patriarhului de la Constantinopol. În afară de acest motiv, negustorii bogatelor orașe-republiki din Italia, în special cei din Genova și Veneția, aveau multe legături comerciale cu Europa de sud-est, astfel încît nenumărați italieni călătoreau prin acèle țări pentru a cumpăra sau a desface mărfuri. Diferite documente ale umaniștilor italieni din secolul al XV-lea ne fac să ne dăm seama că faptul asemănării lingvistice dintre latină, respectiv italiană și română, era prea evident pentru a putea fi trecut cu vedere. Papa Pius al II-lea care avea o cultură umanistă multilaterală exprimă în «Comentarii rerum memorabilium» părerea că chiar și româna ar fi o italiană coruptă. Textul literal este următorul: „Valahii sunt un neam care locuiește dincolo de Dunăre între Marea Neagră și ținutul care astăzi se numește Transilvania și în care se află și cele șapte orașe cu locuitori de limbă germană. Valahii vorbesc limba italiană, dar într-o formă imperfectă și oarecum alterată. Unii cred că legiuni romane au fost trimise odinioară acolo împotriva dacilor care locuiau în acele ținuturi: în fruntea

legiunilor a fost un oarecare Flaccus, de la care au luat mai întâi numele de Flacci, nume modificat apoi în acela de „valahi”¹. Cam același lucru îl conține și un pasaj dinumanistul și secretarul apostolic Flavio Biondo, pe care l-am întîlnit mai sus ca intemeietor al teoriei corupției. El scria cu ocazia cuceririi Constantinopolului de către turci, în anul 1453, o scrisoare către regele Alfons de Aragonia, afirmind că și valahii aparțin popoarelor amenințate de puterea turcească. Flavio Biondo scrie că acești valahи sau daci de la Dunăre — cum îi mai numește el — dovedesc prin limba lor că sunt de origine română, fapt de care sunt foarte mândri. Apoi adaugă că a auzit el însuși această limbă, care îi amintește de limba latină².

Poggio Bracciolini citează în cartea a treia din „disceptationes convivales” cuvinte românești, chiar dacă uneori sunt latinizate ca formă. Acestea constituie pentru el dovada originii latine, idee pe care o formulează astfel: „in regiunile Sarmăției nordice se află o colonie care, după cum se spune, este rămasă de la Traian și mai păstrează și astăzi, în mijlocul atitor barbari, multe cuvinte latinești, notate de către călătorii talieni prin acele locuri. Ei spun oculum, digitum, manum, panem și încă multe alte cuvinte, de unde se poate vedea că ele au rămas de la latinii care fuseseră coloniști acolo, iar acea colonie folosise limba latină”³. Vedem aşadar, în aceste documente, convergența a două momente: pe de o parte tradiția istorică, adică studiul istoricilor români, iar pe de altă parte cunoașterea limbii române însăși, adică asemănarea dintre limba italiană și română, care bate de îndată la ochi chiar și unui laic.

Și acum să vedem un alt document care merită atenția noastră, în legătură cu aceste fapte, întrucât în el găsim prezentate de fapt doleanțe românești de către un umanist italian. Este vorba de cunoșcutul umanist italian Antonio Bonfini, care a ocupat postul de istoriograf crăiesc la curtea regelui Ungariei Mathias Corvinus, rege de origine românească. Bonfini scrie, cuprins de uimire, despre legătura strânsă dintre limbă și

¹ „Valachi populi sunt ultra Danubium habitantes inter Euxinum mare, et regiones, quas hodie Transilvanas appellant: in quis septem civitates Theutonici sermonis existunt. Valachi lingua utuntur Italica, verum imperfecta, et admodum corrupta; sunt qui legiones Romanas eo missas olim censeant adversus Dacos, qui eas terras incolebant: legionibus Flaccum quaendam praefuisse, a quo Flacci primum, deinde Valachi, mutatis litteris sint appellati; (p. 296, liber undecimus, Francofurti, MDCXIV).

² Vezi „Et qui regione Danubio item adiacent Ripenses Daci, sive Valachi, originem, quam ad decus prae se ferunt praedicant que Romanan, loquela ostendunt, quos catholice christianos Römam quotannis et Apostolorum limina invisentes aliquando gayisi sumus ita loquentes audire, ut, quae vulgari communique gentis suae more dicunt, rusticam male grammaticam redoleant latinitatem”. („Scritti inediti e vari di Biondo Flavio con introduzione di B. Nogara” Roma, 1927, p. 45. („Ad Alphonsum Aragonensem serenissimum regem De expeditione in Turchos”).

³ „Apud superiores sarmatas Colonia est ab Trayano ut aiunt derelicta: que nunc etiam inter tantam barbariem multa retinet latina vocabula ab Italib qui eo plecti sunt notata. Oculum dicunt digitum manum panem: multa que alia quibus appareat ab latinis qui coloni ibidem relieti fuerant Manasse eamque coloniam fuisse latino sermone usam” (Folium XXI, „Poggii Florentini Oratoris clarissimi: ac secretarii apostolici historiae convivales disceptationes, orationes, invectivae, epistolae, descriptiones quaedam et faceciarum liber”, MDCXI).

popor la români : „Cu toate că provincia romană Dacia, țara getilor și Panonia au fost inundate de atîtea năvăliri barbare, acestea din urmă n-au izbutit totuși să nimicească coloniile și legiunile romane, care crescuseră cu vremea. Deși învinși de către barbari, ei își păstrează limba lor romană și luptă să nu și-o piardă cu totul, astfel încît putem spune : ei luptă nu atât pentru viața lor, cît mai cu seamă pentru a-și apăra limba. Cine n-ar fi cuprins de mirare gîndindu-se la năvălirile sarmatilor și goților, hunilor, vandalilor și gepizilor, cum și la campaniile militare ale germanilor și longobarzilor, și văzind totuși că urmele limbii romane s-au păstrat la daci și geti?”¹.

Aceste atestări ale unui umanist italian din epoca renașterii dovedesc că limba românească era socotită ca apartinând lumii limbilor românești. Din Spania și din Franța acelor vremi nu avem dovezi de felul acesta, întrucât condițiile istorice n-au creat premise la fel de favorabile ca în Italia. Cu toate cercetările amănunțite făcute de mine în acest domeniu, n-am putut găsi decât o singură atestare privitoare la această problemă, o atestare scurtă dar pregnantă : „De la lengua latina han resultado las generales que agora se usan en Italia, Francia y Vvalachia”². (p. 13). Această afirmație a fost formulată de către Andrés de Poça în cartea sa „ De la antigua lengua, poblaciones, y comarcas de las Espanas en que de paso se tocan algunas cosas de la Cantabria”, apărută în 1587 la Bilbao. În această carte, Poça susține teoria bască deja amintită mai sus. Ideea că limba română este o limbă romanică auzit-o probabil de la umaniștii italieni sau a întlnit-o în operele acestora. Poça a petrecut ani mulți la universitățile din Louvain și Salamanca și se distinge în scrierile sale printr-o cultură cuprinzătoare.

Și în Franța primei jumătăți a secolului al XVII-lea s-a arătat că limba română este o limbă romanică totuși foarte coruptă. În lucrarea sa „Thresor de l'histoire des langues de cet univers, contenant les origines, beautez, perfections, descendances, mutations, changement, conversions et ruines des langues” (în 1619)³ în care vorbește despre aproximativ

¹ „Quamquam variae Barbarorum eruptiones, Daciam, populi Romani provinciam, et Setarum regionem, una cum Pannonis inundasent; colonias tamen, legionesque Romanas quae recenter excreverant, non potuisse interire. Inter Barbaros obrutae, Romanam tandem linguam redolere videntur; et ne omnino eam deserter, ita reluctantur, ut non tantum pro vita, quantum pro lingue incolumitate certasse videantur: Quis enim assiduas Sarmatarum inundationes et Gothorum, item Unnorum, Vandalorum et Gepidarum eruptiones, Germanorum excursus, et Longobardorum, si bene supputarit, non vehementer admiretur, servata adhuc inter Dacos et Getas Romanae linguae vestigia. (?)” (Decadis III, Liber IX, p. 530, „Antonii Bonfinii Asculani Rerum Hungaricarum Decades Libris XLV, Lipsiae MDCLXXI”).

² Vezi Conde de la Vinaza „Biblioteca histórica de la filología castellana”, Madrid, 1893, C. 28.

³ Vezi Lazar Șaineanu, „Istoria filologiei române”, București, 1895^a, p. 15. „Les Gothz aussi se jetterent dedans durant l'Empire de Gratian tellement que de ce mélange les Valachiens sont descendus, lesquels ayant confondu les moeurs, façons de faire et langage des dessudits en ont fait je ne sais quoy à part qui n'y ressemble plus de rien. Toutesfois ils usent aussi du parler Ruthénique et Slavon”.

56 de limbi, Claude Duret se ocupă și de limba română și îi aplică teoria corupției, care era în general acceptată în acea epocă pentru limbile vest-românice. El socotește că, la fel ca și în Spania, în Italia și în Franța, neamurile germanice care au năvălit în imperiul roman ar alterat și limba latină din Dacia. De bună seamă că această alterare va fi mers — spunea el — pînă la punctul de a nu se mai putea recunoaște elementul latin în limba română.

Această scurtă privire generală ne arată că cercetarea limbilor românești a început încă de timpuriu. Fundamentul acestor cercetări l-a alcătuit întotdeauna conjunctura istorică specială, care a determinat, în linii generale, atît problematica cît și scopurile lor. Chiar dacă uneori a fost exprimată îndoială cu privire la caracterul romanie al limbii românești și chiar dacă însuși cunoscutul lingvist Hugo Schuchardt scria în 1893 lui Gustav Weigand : „Dovada că limba română este o limbă românică n-a fost încă adusă”, totuși constatăm că, de la începuturile științei filologice române, limba românească a fost considerată o limbă românică. Cu toate că abia începuturile cercetărilor filologice exacte, care datează din secolul al XIX-lea, au făcut dovada științifică a acestei afirmații, este totuși oarecum semnificativ și faptul că din cele mai vechi timpuri cuvintele „romanic“ și „rominesc“ au fost sinonime pentru filologi și pentru istoriografia românică.

